

Peter Heise: Sange med klaver, bind I-IV, udgivet af Niels Martin Jensen, Edition Wilhelm Hansen A/S. København 1990.

En „kritisk udgave til praktisk brug“ (I, s. 144) kalder udgiveren Niels Martin Jensen (NMJ) sin nyudgave af Peter Heises sange. Der er næppe tvivl om, at de fleste brugere af den vil være sangere og pianister. Det er derfor rimeligt, at udgiveren ved tilrettelæggelsen har taget vidtgående hensyn til det.

Udseende og nodetekst

Udgaven består af fire nogenlunde lige tykke bind på omkring 200 sider hver i foliostørrelse, højde ca. 30 cm, bredde ca. 23 cm. Selv om siderne i den gamle trebindsudgave fra 1878-80 (GU) er lidt større, ca. 33,5 cm x 25 cm, så er nodesatsen i nyudgaven (NU) af praktisk talt samme størrelse. Det er kun overflødig margen, der er væk.

Nodebilledet i NU, Toppan Scan-note, Japan, er en glædelig overraskelse. Noderne er lidt spinklere, men det gør dem kun lettere at læse og får tekst og foredragsbetegnelser til at stå klarere end i GU. Foredragsbetegnelserne bringes næsten uden de tegn (klammer f.eks.), der kan gøre en kritisk udgaves nodebillede irriterende og distraherende for sangeren og pianisten. Oplysninger om varianter, tilføjelser m.m. findes i kommentarerne til de enkelte sange bagest i hvert bind. Mange stikprøver viser, at der er ofret usædvanlig omhu på korrekturen (organist Peter Jørgensen).

Sangenes tekster er tillempet moderne stavemåde, hvad der nok vil lette tilegnelsen for mange og virke „afstøvende“ i al almindelighed. Dette være sagt, selv om jeg personligt holder mest af „urteksterne“ med den gamle stavemåde, der har en egen sproglig appel og visuel charme. Ny er strofenummereringen i de enkelte sange. Den vil lette arbejdet for dem, der skal tilrettelægge sangteksterne i fremtidens koncertprogrammer.

De fire bind er solidt indbundne i pap/lærreds-bind, der ligesom det kraftige nodepapir nok skulle kunne tåle det kraftige slid, som de vil blive udsat for. Om man kan lide omslagenes farve, en falmet militærgrøn med komponistens signatur i blodrødt, er nok en smagssag. Det er ikke just de farver, jeg forbinder med Heise, men praktiske er de da.

Sangregistre

Brugeren af NU vil hurtigt opdage nytten af det alfabetiske sangregister med *alle* udgavens sange, der findes bag i *alle* fire bind. GU har arvet det fortvivlende princip fra de første Weyse-romanceudgaver, der betyder, at man må arbejde sig gennem en eller flere indholdsoversigter, hver gang man skal finde en sang. Sangene er nemlig der opstillet i grupper, som ganske vist i Heises tilfælde (men næsten aldrig i Weyses) gerne er skabt af komponisten selv. Men ikke i nogen kronologisk orden. Under de enkelte gruppeoverskrifter står så de enkelte sanges begyndelseslinier med bittesmå, sværtlæselige typer.

En indholdsoversigt efter gruppeprincippet findes også foran i de enkelte bind

i NU, men her i en klar, overskuelig typografisk tilrettelæggelse. Den giver i hvert fald for de tre første binds vedkommende et godt overblik over det enkelte binds indhold og – hvad der er vigtigt – den enkelte sangs tilhørsforhold. NMJ har nemlig i selve noteteksten givet afkald på gruppeoverskrifter som *Farlige Drømme* og *Sydlandske Sange*. Når jeg tager forbehold overfor indholdsoversigten i bd. IV er det, fordi udgiverens overskrifter: *Hidtil utrykte klaversange* og *Sange fra sceneværker og kantater* af hensyn til overblikket burde være markeret med andre typer end omgivelsernes.

Foran i hvert bind er der en kort indledning, der uddyber indholdsoversigten ved at give et rids af Heises udvikling som sangkomponist i den periode, det enkelte bind dækker. Disse indledninger er virkelig brugervenlige, skrevet i et let og klart sprog.

Illustrationer

Fra mange gamle romanceudgaver er man forvænt med at se komponistens kontrafej sammen med titelbladet. NMJ følger traditionen op på smukkeste måde, idet han som et virkeligt kup lader hvert af de fire bind illustrere en af komponistens livsaldre: Heise som ung, yngre, midaldrende og – som gipsbuste. Endnu mere tillokkende end disse billeder tror jeg, at illustrationerne i indledningerne og kommentarerne vil virke på den praktiske bruger. Efter min erfaring er det svært at få sangere og pianister til at læse såvel indledninger som kommentarer i videnskabelige nodeudgaver. Her må NU's gode billedmateriale være barriere- nedbrydende: billeder af de gamle enkeltryks ofte atmosfæreskabende og/eller bizarre forsideillustrationer er virkeligt godt, iøjnefaldende stof. For slet ikke at tale om billeder af samtidens store interpreter, her eksemplificeret ved mezzo-sopranen Josephine Zinck (II, s. IX) sammen med et af hendes koncertprogrammer. Især for sangere og sanglærere kunne det have været af interesse, om NMJ havde gjort opmærksom på, at hun var Det kgl. Teaters første Ortrud i *Lohengrin* (og den første moder i *Elverskud* forresten), fordi det signalerer den *stemmetype*, Heise havde i tankerne til *Genoveva*, *Schilflieder* og *Bergliot*. Mer vil gerne have mer! Lignende billeder og kommentarer til sangere som Christian Hansen, Niels Juel Simonsen, Emil Poulsen, Sophie Keller m.fl. ville yderligere have livet op i noterne. Interessant er det jo også, at vi har Simonsen på plade med Heise.

Sangenes kronologi

For den praktiske bruger, der ikke er indstillet på at nærlæse kapitlet „Om udgaven“ (I, s. 144-47) byder NU's kronologi unægtelig på nogle overraskelser. Umiddelbart var det at vente, at *Sol deroppe ganger under Lide* og *Gold er den Jord*, disse ungdommelige genistreger af den 19-20-årige Heise, var at finde på de første sider af bd. I. I GU var de puttet bort i bd. III. Disse sange opfattes jo i dag udelukkende som klaversange, og som sådan er de indspillet på plade (f.eks. af Else Brems og Ejnar Nørby). Og hvad med *Der bor et Billed i min Barm* (Hustrups *Soldaterløjer*), som Heise fik frem på Det kgl. Teater som 20-årig? Alle disse sange er som oprindelige teatersange anbragt i bd. IV.

På en måde er det en skam, at NMJ har valgt at give afkald på en simpel kronologi. Den ville have ført brugeren trinvis gennem Heises udvikling fra de tidligste sange til hen omkring *Dyvekesangene*.

Tilrettelæggelsen af stoffet har stillet udgiveren overfor en række valg. Groft sagt falder sangene i tre grupper: 1. De trykte sange, Heise selv udsendte – 2. Hidtil utrykte sange – 3. Sange fra kantater og sceneværker.

NMJ har som hovedprincip valgt at bringe Heises sange med klaver „i den rækkefølge og sammenhæng, i hvilken han selv ønskede sine sange kendt og i hvilken publikum modtog dem“ (I, s. 147). Derudover gør han rede for de meget store vanskeligheder, en konsekvent kronologi ville medføre. Argumenterne er mange og gode, og skulle man alligevel ikke være helt overbevist, så er det i hvert fald gjort indlysende, at den valgte fremgangsmåde har tilbudt sin udgiver en konsekvent måde at få et stort og kompliceret puslespil til at gå op på. Ordningen medfører, at der ind imellem kommer en for den uforberedte bruger snurrig fordeling af sangene. Eksempelvis står sangene til Hostrups *En Nat mellem Fjeldene* i bd. I, fordi de først udkom som klaversange (og i øvrigt aldrig er anvendt på teatret; iflg. Gustav Hetsch: *Peter Heise*, s. 96). Anderledes er det med sangene fra Reckes *Bertran de Born*, som vi jo også er vant til at opfatte som klaversange. De blev først opført på teatret og derpå udgivet (samme år!) som sange med klaver. Ergo er de anbragt i bd. IV under teatersangene.

Kildemateriale og revisionsbemærkninger

Fremlæggelsen af det omfattende utrykte og trykte kildemateriale er grundig ud i de mindste detaljer (I, s. 144-56). For hver enkelt sangs vedkommende gøres der i revisionsberetningerne nøje rede for: 1. Datering (kompositions- og udgivelses-tidspunkt), 2. Kilder og forlæg (utrykte og trykte), 3. Tekst (kilde og evt. ændringer i forhold til kilden), 4. Læsemåder (afvigelser fra det valgte forlæg).

Som rimeligt er, har NMJ som regel benyttet førstetrykkene som forlæg, hvor sådanne fandtes. Ved at sammenholde disse med manuskripterne kommer der mange spændende enkeltheder for dagen. Eksempelvis er det interessant, at to af *Havfruesangene* (I, nr. 32 og 34) også findes nedskrevet i lysere tonearter. Som sangene er trykt, kan de synges både af en anden-sopran og en lys mezzo, men som helhed passer de i virkeligheden ikke til nogen af disse stemmetyper. Komponisten har åbenbart selv været i tvivl.

I forbindelse med *Dyvekesangene* er der et spørgsmål, som det måske havde været rimeligt at omtale i en udgave til praktisk brug. Det drejer sig om *Se, nu er Sommeren kommet*, der først udkom efter Heises død og ikke sammen med de øvrige *Dyvekesange*. „Samlingen sluttede bedre uden den“, har Ville Heise skrevet på manuskriptet (III, s. 205). Ikke desto mindre synges den ofte i vore dage som en slags koda efter de seks øvrige sange. Det er ganske rigtigt en dårlig idé. Men Chr. Vestergaard-Pedersen har fremdraget et koncertprogram i sin *Dyveke-artikel* (*Musik og Forskning* VII, 1981, s. 61). Her har operasangeren Thyra Larsen i sit program 25/2 1903 sat sangen ind som nummer fem, hvorved den bliver

den første af i alt tre sange *Paa Sælland* (efter de fire *I Bergen*). Med sit lette, optimistiske præg passer sangen meget godt der imellem to molsange. Thyra Larsen var elev af Sophie Keller (1850-1929), som havde uropført *Dyvekesangene*, og hvem de var tilegnede. Ville Heise levede stadig og kan altså have hørt (og måske godkendt?) denne smukt anmeldte opførelse.

Med hensyn til tonearter oplyser NMJ, at det overalt er de originale (I, s. 148). Det må dog vel tages med forbehold for to *Drot og Marsk*-sanges vedkommende (IV, nr. 220 og 221). De trykte forlæg har ganske rigtigt B-dur (*Det var sig Jomfru Svanelil*) og f-mol (*Ingeborg, min Sjæl, mit Hjerte*). Mon det ikke er arrangøren eller udgiveren, der af kommercielle hensyn har foretaget transpositionerne? Især førstnævnte, Ranes sang, skifter helt karakter fra tenor til baryton ved at sænkes en stor terts i forhold til operapartituret.

Der er gjort et vældigt research-arbejde, og for enkelte sanges vedkommende kan en kommentar svulme op til en hel side. Talrige breve, protokoller, kataloger m.m. er blevet konsulteret. Men trods den massive ophobning af detaljer er teksten let at læse takket være den overskuelige inddeling og den fine typografiske tilrettelæggelse. Udgavens revisionsberetninger bør danne forbillede for fremtidige udgivelser, af Weyses sange f.eks.

Hidtil utrykte sange og andre nytilkomne sange

Da Heise ikke benyttede opustal og sjældent daterede sine manuskripter, må skriftkronologien inddrages i dateringen af de hidtil utrykte sange. Læseren får lov at kigge med over skulderen ved illustrationen af tre håndskrifter (I, s. 147). NMJ har foretaget et udvalg, der omfatter 25 hidtil utrykte sange. Der er kønning imellem (f.eks. *Min Skat*, IV, s. 8), men jeg vil ikke påstå, at de føjer noget afgørende nyt til billedet af komponisten. De fleste er enkle og sangbare, et værdifuldt tilskud i sangundervisningen.

For studiet af Heise har det stor værdi, at udgaven som tillæg bringer nogle varianter af de sange, der blev udgivet. F.eks. kan man sammenligne en hidtil utrykt version af *Det blinker med Perler* (III, s. 179) med den velkendte (*Farlige Drømme* nr. 3, III, s. 133). Sangkredsen *Verner og Malin* udvides ligefrem med en appassionato-sang, *Verner i Fru Ingeborgs Taarn* (II, s. 132).

Fremhæves må det også, at NU på anden måde er udvidet i forhold til GU. For den, der vil studere musikdramatikeren Heise, indbyder sange fra *Paschaens Datter* (tekst af Hertz, IV, nr. 200-204) til sammenligning med mesterværket *Drot og Marsk*. Der er ufattelig langt fra førstnævnte værks blegssottige Meyerbeer-eftersnak til sidstnævntes selvstændige tonesprog.

Inddragelsen af de to store sangscener *Samson* (for bas, tekst af Lembcke, II, s. 106) og *Bergliot* (for mezzo, tekst af Bjørnson, opr. med orkester, IV, s. 58) viser igen nye sider af Heises kunst. De har hidtil kun eksisteret i særskilte tryk. Forhåbentlig vil de friste (opera)sangerne med deres både krævende og spændende stof.

For yderligere at tilføje udgaven facetter har NMJ medtaget nogle åndelige sange (IV, s. 184-89), blandt disse nogle fra Heises virksomhed som lærer ved

Sorø Akademi (illustrationerne IV, s. XII). Ialt omfatter NU 235 sange mod GU's 187.

Afslutning

Et herligt, til dels ukendt, stof er nu fremlagt og gjort tilgængeligt for enhver, der har lyst til at stifte bekendtskab med Heises kunst. NMJ nævner i sit forord til bind I en undersøgelse, der viser, at interessen for en nyudgave af Heises sange er stor i Danmark. Jeg kan tilføje, at det kun er Carl Nielsen, der kan konkurrere med Heise, når det gælder om at vække udenlandske sangeres interesse for den danske romance. Den antagelse bygger jeg dels på egne erfaringer, dels på udtalelser fra sangpædagogen Kristian Riis, der gennem næsten et halvt århundrede underviste mange udenlandske sangere.

Til sidst har jeg lyst til at sige, at studiet af NU har fyldt mig med beundring og taknemmelighed mod den forsker, der gennem en kæmpemæssig arbejdsindsats i en lang årrække her har givet os denne fornemme Heise-udgave at arbejde med.

Sten Høgel

Dan Fog: Hartmann-Katalog. Fortegnelse over I.P.E.Hartmanns trykte kompositioner. Dan Fog Musikforlag. København 1991. 189 s. – Dan Fog: Heise-Katalog. Fortegnelse over Peter Heises trykte kompositioner. Dan Fog Musikforlag. København 1991. 111 s.

Hartmann- og Heise-katalogerne er sidste skud på stammen af Dan Fogs fortegnelser over danske komponisters trykte værker. Bøgerne er samtidig de eneste fyldige oversigter over komponisternes værker og især deres udgivelseshistorie. Der er tale om håndbøger, som den danske musikverden længe har ønsket sig, og både disse og forfatterens tidligere fortegnelser bliver da også flittigt brugt. Hvad man derimod skal være – endog særdeles – opmærksom på er, at der ikke er tale om egentlige værkfortegnelser, der registrerer komponisternes samlede produktion. Men det er ikke primært Dan Fogs problem, da han i titlen tydeligt gør rede for bogens begrænsning på dette område. Læseren forledes dog let til at opfatte fortegnelserne som oversigter over komponisternes oeuvre, hvilket ikke er helt uproblematisk.

Forfatteren har gennemgået et enormt materiale, hvori der ikke alene indgår enkeltryk, men også forekomster i samlinger og musikperiodica. Det er imponerende at finde antologier som *Sangfuglen*, Mikkelsens *52 tostemmige Sange* eller